

ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA TARIXIY HIKOYALARNI O'RGANISH

Amikulova Zebuniso Mustafakulovna
filologiya fanlari bo'yicha PhD
Termiz davlat universiteti

Annotasiya: Ushbu maqolada o'qish darslarida tarixiy mavzudagi asarlarni o'rganish metodikasi o'rganib chiqilgan, va bunda dars jarayonida foydalanilgan innovatsion texnologiyalar haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: o'qish darslari, tarixiy asarlar, hikoya, afsona, Jaloliddin Manguberdi, innovatsion texnologiyalar.

Har qaysi xalqning ona tili va adabiyoti uning milliy ruhi va o'zligining, madaniy-ma'rifiy olami, milliy g'oyasining asosi hisoblanadi. Ma'rifatparvar bobomiz Abdulla Avloniyning "Har bir millatning borlig'ini ko'rsatadurgan oyinai hayoti til va adabiyotidir. Milliy tilni yo'qotmak – millatning ruhini yo'qatmakdur" degan hikmatli so'zlari ham bu fikrni yaqqol tasdiqlaydi. Muhtaram birinchi prezidentimiz alohida ta'kidlaganlaridek: «Barchamizga ayon bo'lishi kerakki, qayerdagi beparvolik va loqaydlik hukm sursa, eng dolzarb masalalar o'zboshimchalikka tashlab qo'yilsa, o'sha yerda ma'naviyat eng ojiz va zaif nuqtaga aylanadi. Va aksincha, qayerda hushyorlik va jonkuyarlik, yuksak aql-idrok va tafakkur hukmron bo'lsa, o'sha yerda ma'naviyat qudratli kuchga aylanadi»

Shu o'rinda muhtaram Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyevning quyidagi fikrlari beixtiyor yo'dga tushadi. "Biz ta'lim-tarbiya sohasida olib borayotgan ishlarimizni yanada kuchaytirmog'imiz va bunda bir qator cora- tadbirlarni rejalashtirmog'imiz darkor."

O'zbek tili va adabiyotining har tomonlama taraqqiy topishi va adabiy til sifatida maydonga chiqishida qadimiy turkiy til hissa qo'shganini alohida ta'kidlash tabiiydir. Shu borada Mahmud Qoshg'ariy, Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yugnakiy, Atoiy, Sakkokiy, Lutfiy kabi ilmu fan va adabiyot namoyandalarining xizmati va qoldirgan merosi muhim o'rin egallaganini qayd etish joiz.

Go'zal yurtimiz bugungi yorug'kunlarga erishishi xalqimizning tinch va osoyishta yashashlari uchun ko'plab ajdodlarimiz dushmanlarga qarshi mardonavor kurashganlar, qahramonliklar ko'rsatganlar: To'maris, Shiroq, Jaloliddin Manguberdi, Amir Temur, Alisher Navoiy kabi ajdodlarimizning ko'rsatgan jasoratlari shular jumlasidandir. Ular o'z qahramonliklari bilan xalqimiz qalbida bir umrga o'chmas iz qoldirganlar. Shunday ulug'ajdodlarimizning avlodi ekanlimizni kelgusi avlod ongiga singdirish, shunday ulug'ajdodlarga munosib avlod bo'lishni, shuningdek, ulug'ajdodlarimizning ko'rsatgan qahromonliklari, bizga qoldirgan ma'naviy boyliklari va ularning mardligi, jasurligi, xalqparvarligi va shu kabi insoniy fazilatlaridan yosh avlod qalbida cheksiz faxr-iftixor tuyg'ularni uyg'otish maqsadida yurtimizda har bir vatanparvar ajdodlarimizga ko'rsatilayotgan hurmat, ehtirom ulug'ajdodlarimizning qilgan mehnatlarini zoye ketmasligiga va ularning nomini abadiylashtirishga xizmat qilmoqda. Jumladan, ulug'ajdodlarimiz hayotidan hikoya qiluvchi filmlar yaratilmoqda, ular ko'rsatgan jasoratlarni madh etuvchi kuy va qo'shiqlar yangramoqda, ular nomini abadiylashtirish maqsadida ko'cha va xiyabonlarga ularning nomi berilmoqda va yuksak unvon va ko'krak nishonlarga ham xalqparvar ajdodlarimiz nomi berilmoqda.

O'sib kelayotgan yosh avlodni ajdodlarga hurmat ehtirom ruhida tarbiyalab voyaga yetkazish maqsadida boshlang'ich sinf darsliklarida ulug'ajdodlarimiz hayoti, ko'rsatgan jasoratlari va qahramonliklarini madh etuvchi hikoyalar talaygina. Jumladan, boshlang'ich 3-sinf o'qish darsligida ulug'bobokolonimiz Jaloliddin Munguberdi hayoti haqidagi hikoya o'z

o'rniga ega. Ushbu hikoya buyuk yozuvchi Mirkarim Osim tomonidan yozilgan bo'lib, unda buyuk ajdodimiz va Chingizxon o'rtasidagi murosasiz janglardan qisqacha hiyoya qiladi. Hikoya davomida bu murosasiz janglarda goh shahzoda Jaloliddinning qo'li baland kelsa, goh Chingizxon g'alaba qozonadi. Hikoyada yozuvchi Jaloliddin Manguberdi timsolida har bir o'zbek yigitining vatanparvarligini, xalqparvarligini, jasurligini, or-nomuslini gavdalantirgan va hatto hikoya so'ngida Chingizxon ham dushmani hisoblangan Jaloliddin jasurligiga qoyil qoladi va lashkarlarga undan o'rnak olishlari kerakligini aytadi, bu hikoyani o'qigan har bir o'quvchi qalbida ajdodlarga bo'lgan iftixor tuyg'ulari jo'sh uradi, ruhida ularga bo'lgan hurmat-ehtiroim kuchayadi.

Mana shunday o'z jasorati bilan hatto dushmani ham lol qoldira olgan ajdodlar haqidagi hikoyalar o'quvchilarning ham ma'naviy ham madaniyatiga, dunyoqarashiga o'z ijobiy ta'sirini ko'rsatadi. Albatta, bunda Mirkarim Osim kabi buyuk yozuvchiralimizning xizmatlari beqiyosdir.

Mavzu: "Jaloliddin Manguberdi" hikoya (Mirkarim Osim)

Darsning maqsadi:

Ta'limiy: hikoya mazmuni bilan tanishtirish, matn ustida ishlash ko'nikmalarini o'stirish.

TK 2: o'quvchilarni har bir darsda darslik bilan ishlash, hikoyani o'rganishdan maqsad nima ekanligini tushuntirish.

FT 1: O'quvchilar nutqini hikoyani o'qish va gapirib berish orqali o'stirish.

Tarbiyaviy: O'quvchilarni ona vatanni sevishtirishga, asrashga o'rgatish va insonparvarlik ruhida tarbiyalash.

Rivojlantiruvchi:

TK 2: O'quvchilarni ijodiy fikrlash qobiliyatlarini lug'at ustida ishlash ongli va ifodali o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish.

Dars turi: Yangi tushincha va bilimlarni shakllantiruvchi.

Dars metodlari; Suhbat, savol-javob.

Darsning jihozi: mavzuga oid rasmlar, tarqatma materiallar, mutimedia ilovalari.

Darsning borishi:

I. Tashkiliy qism:

Salomlashish

Davomatni aniqlash

O'quvchilarni darsga hozirlash

II. Uy vazifasini so'rash va o'tilgan mavzuni mustahkamlash

"Toshkent" matni, matn mazmunini "Davom ettir" usulida qayta hikoya qildiriladi. Matn asosida "tarmoqlash" usuli bilan shaharga ta'rif beriladi.

Matn yuzasidan tezkor savol-javob o'tkaziladi.

- "Toshkent" so'zi qanday paydo bo'lgan?

- Shaharda qanday darvozalar qurilgan?

- Toshkent shahri ko'proq qaysi shaharlar bilan savdo qilgan?

III. Yangi mavzuni tushuntirish.

Bugun biz sizlar bilan Mirkarim Osimning "J Manguberdi" hikoyasi bilan tanishamiz (Muallif haqida o'qituvchi tomonidan qisqacha ma'lumot beriladi).

Hikoya matni o'qituvchi tomonidan ifodali o'qib beriladi. Matn mazmuni tushuntirilib beriladi. Matn asosida savol-javob o'tkaziladi.

- Hikoya kim haqida ekan?

- Chingizxon qanday xiyla ishlatdi?

- Jaloliddin nima qildi?

- Chingizxon nima uchun Jaloliddin quvmoqchi bo'lgan askarlarni to'xtatdi?

- Hikoyadagi qaysi voqea sizni hayojonlantiradi?

- Jaloliddin qochdi va qanday halok bo'ldi?

O'qituvchi javoblarni to'ldiradi va tarbiyaviy xulosani chiqariladi. Hikoyadagi notanish so'zlar yuzasidan lug'at ishi o'tkaziladi.

Lug'at ishi: Jayhun - Amudaryoning qadimgi nomi

Nizo – kelishmovchilik, kichik janjal

Sohil – qirg'oq

J.Manguberdi haqida video lavha namoyish qilinadi.

Dam olish daqiqasi o'tkaziladi.

IV. Yangi mavzuni mustahkamlash

Darslik bilan ishlash: hikoya o'quvchilarga navbatma-navbat o'qitiladi, "rezyume" metodidan foydalanib o'quvchilarga hikoya qahramonlariga tavsif berish topshirig'i beriladi:

Jaloliddin:

mard, jasur

vatanparvar

sadoqatli

g'ururli

Chingizxon:

yovuz

boylikka o'ch

xiylakor

nomard

O'qituvchi "domino" metodidan foydalanib o'quvchilarga hikoya ichidan bitta so'zni aytadi, o'quvchilar shu so'zning oxirgi tovushi bilan boshlanuvchi so'zni aynan shu matn ichidan topib aytish kerak bo'ladi.

V. Darsga yakun yasash va o'quvchilarni baholash.

O'quvchilarga yangi mavzu yuzasidan olgan bilim, ko'nikma va malakalarini mustahkamlash maqsadida quyidagi savollar bilan murojat etiladi.

-darsda mavzu yuzasidan nimalarni bilib oldingiz?

- hikoya sizga yoqdimi?

- hikoyani o'qib qanday xulosa chiqarddingiz?

O'quvchilarning javoblari to'ldiriladi, umumlashtiriladiv dars yakunlanadi.

Dars davomida faol qatnashgan guruh ballari e'lon qilinib rag'batlantiriladi.

O'quvchilarning guruhlardagi faolliklari tahlil qilinib baholanadi.

VI. Uyga vazifa berish.

Hikoyani o'qib o'rganish, mazmunini qayta hikoyalash uchun tayyorlanish uyga vazifa qilib beriladi.

Albatta tarixiy mavzudagi asarlarni o'rganish birinchidan bola ongida tarix bilan kelajakni bog'lash imkonini beradi. Shuningdek, bola qalbida bizgacha yashab o'tgan buyuk ajdodlarimizning ko'rsatgan jasoratlari haqida iliq taassurotlar paydo bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Mirziyoyev.Sh.M.Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan quramiz.- T.:O'zbekiston, 2017-yil.

2. Каримов И. Юксак маънавият – енгилмас куч. –Т.: «Маънавият», 2008. 116-бет.

3. Qosimova K.Ona tili o'qitish metodikasi. T.: "Noshir", 2009.

4. Aldjanova I.R. Bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashda pedagogik innovatsiyalardan foydalanish. – T.: "Fan va texnologiyalar" nashriyoti, 2011.